

imidlertid sket en teknisk fejl, som forårsager at tekst og foliering ikke passer sammen. Denne fejl gør de eksisterende beskrivelser ikke opmærksom på.

Håndskriftets 17. læg, der indeholder en del af biskop Arnes Kristenret, består af 8 sammenhængende blade (4 ark). De indgår i den fortløbende foliering som bladene 129r-136v, således at bladene 129-136, 130-135, 131-134 og 132-133 er sammenhængende. Teksten svarer imidlertid ikke til denne foliering. Ved indbindingen er der sket en forkert kollationering af bladene, således at det nu yderste ark (blad 129-136) burde have været inderste ark i lægget, efterfulgt af blad 130-135, 131-134 og yderst det nu inderste blad 132-133.

For at få en fortløbende tekst bør dette læg som følger læses i rækkefølgen: 132r-v, 131r-v, 130r-v, 129r-v, 136r-v, 135r-v, 134r-v og 133r-v.

Bent Chr. Jacobsen

BREVIARIUM NIDROSIENSE OG ÞORLÁKUR HELGI

ERIK VALKENDORF erkibiskup í Niðarósi lét prenta árið 1519 tvö merkisrit ætluð klerkum og kirkjum erkibiskupsdæmisins, eða *pro usu totius regni Norvegie*, eins og stendur á titilblaði þeirrar bókar sem lokið var við að prenta í Kaupmannahöfn þetta vor. Sú bók er nefnd Missale Nidrosiense. En um mitt sumar luku prentarar í París prentun hinnar bókarinnar, sem er kölluð Breviarium Nidrosiense.

Breviarium er afburðavel prentað í tveim litum, svörtum og rauðum, enda var verkið unnið af tveim frægustu prenturum Frakka á þeirri tíð. Missale er miklu stærri bók og veglegri, og einnig prentuð í tveim litum, svörtum og rauðum, en prentunin er síðri. Þó er hún talin eitt merkasta verk frá fyrstu tíð danskrar prentlistar.

Báðar bækurnar hafa verið gefnar út í nákvæmri eftirlíkingu (facsimile) og er sitt eintakið af hvorri í bókasafni Árnastofnunar hér í Reykjavík (norska bókaöfin 1974).

Í báðum þessum bókum er Þorláki helga sýndur sómi 23. desember. Í Missale er hans minnst með tíðasöng (officium) sem er tekinn upp úr Commune sanctorum, en það var safn tíðabæna sem sungnar voru á

háttíðum helgra manna ættu þeir ekki eigin texta. Þessi tíðasöngur til dýrðar Þorláki helga er merktur *simplex* eins og ýmsir aðrir, en sumir *semiduplex* eða *duplex*.

Í *Breviarium* er messuefni á Þorláksmessu sex les (*lectiones*) og eru þau ágríp af íslenskum lesum og segja frá æviatriðum dýrlingsins. Í messudagaskrá bókarinnar er Þorláksmessa og nefnd: *Torlaci episcopi confessoris simplex*. Hins vegar er ekki getið um Þorláksmessu í skrá á norrænu máli (næst á undan messudagaskránni), og er fyrirsögn hennar: *Svo skulu helgor och fastor haldas i Nidros biscops dømme <e>ffther christne retthenen (svo) och heilagra fædre sætning*. Skráin er á 169. blaði bókarinnar (fyllir báðar blaðsíður), og er þetta fyrsti prentaður texti á norrænu.

Hér mætti setja amen eftir efninu, en ætlunin var reyndar að vekja athygli á augljósi fjarstæðu í meira en þrjátíu ára gömlum ummælum um Þorlák helga og *Breviarium Nidrosiense*, úr því að aðrir virðast hafa leitt það hjá sér.

Í *Íslendinga sögu I* (1956) eftir Jón Jóhannesson er svo að orði komist þar sem sagt hefur verið frá helgi Þorláks erlendis: „ . . . en er líða tók að siðaskiptum var hún (þ.e. Þorláksmessa fyrir jól) haldin um allt ríki erkibiskupsins í Niðarósi, og *Breviarium Nidrosiense*, er gefið var út í París 1519, var helgað Þorláki biskupi“ (bls. 226–7).

Norskir kirkjuhöfðingjar höfðu ekki svo mikið við Þorlák helga að minnast Þorláksmessu á sumar, höfuðháttíðar Skálholtsbiskupsdæmis. Hefði komið til mála að helga *Breviarium* einhverjum sérstökum dýrlingi, stóðu aðrir nær og um fram alla aðra Ólafur helgi.

Heimildir: Nefndar eftirlíkingar eftir *Missale* og *Breviarium* ásamt eftirmála fyrra verksins, höf. Baltzer M. Børsum, og Appendix með *Breviarium*, höf. Hans Buvarp og Baltzer M. Børsum. Þar að auki greinin Þorlák helgi Þórhallsson í *Kulturhist. leks. f.n.m.* eftir Jakob Benediktsson.

Bjarni Einarsson